

Чи можуть співіснувати системи менеджменту цифрових прав і свобода інформації?

Роль систем менеджменту цифрових прав (МЦП) у бібліотечній сфері є досить спірною. З одного боку, вони надають технічний захист авторського права у цифрових медіа та урізноманітнюють форми абонементу, з іншого – обмежують користування й доступ до інформації. Чотири думки щодо цієї контроверсійної теми*.

Франк Даніель,

Кельнська міська бібліотека

Сьогодні користувачі бібліотек звідусіль, сидячи за письмовим столом, шукають інформацію у каталогах, мають рахунок читача, здійснюють дистанційні замовлення. Вони користуються цифровим форматом історичного бібліотечного фонду і можуть звертатися до спеціалізованих баз даних, за які бібліотека сплачує ліцензійний збір. Проте: першочергової справи бібліотек – саме абонементу високоякісних видань – до сьогодні бракувало. Попри Інтернету інтерес до таких видань невпинно зростає, як засвідчує кількість відвідувачів і замовлень.

З огляду на зміни процесів медіавикористання ми прямуємо до того, що бібліотеки захочуть відкрити доступ до видань через Інтернет.

Абонемент означає видачу чогось комусь для власного користування на обмежений час. У випадку із цифровими медіа необхідний особливий захист, якщо відповідні дані переходять у власність користувача.

* Цей дайджест, здійснений німецькою публіцисткою Дагмар Гірсберг (м. Бонн), надав Гете-Інститут в Україні. Переклад з німецької Катерини Міщенко.

Природно, що видавництва не надаватимуть примірники бібліотекам без такого захисту. Застосування технологій МЦП робить можливим надання нашим абонентам електронних книжок, а також цифрових аудіокниг, музики, відео і журналів для скачування, потім вони протягом встановленого часу можуть користуватися цими медіа в режимі оф-лайн на власному комп'ютері. Коли термін збігає, дані автоматично блокуються, більше не можуть бути відкриті чи знищені, медіапримірник надається у користування наступному клієнту. У добу Інтернету це є для нас важливим аспектом налагодження зв'язку із клієнтом.

Кристіан Газієвич,

бібліотечний директор

ТОВ «Цифрові віртуальні бібліотеки» («DiViBib»)

МЦП і захист від копіювання, поза сумнівом, мають наслідком, з одного боку, обмеження інформаційної свободи – тією мірою, якою використання таких зразків вимагає певних (вищих чи специфічних) передумов технічного і програмного забезпечення, які не були б потрібні без захисних механізмів. З цієї причини у продажу цифрових медіа існує тенденція абсолютної відмови від механізмів

МЦП. Але те, що може бути правильним і доцільним у сфері збуту, виглядає інакше для публічних бібліотек. Тут МЦП є вирішальною передумовою для того, щоб бібліотеки могли перенести свою ключову справу – тимчасове надання високоякісних примірників у формі абонементу – у простір цифрових медіа.

По-перше, МЦП робить можливим перегляд цифрових примірників протягом абонементного строку, в який клієнт бібліотеки може користуватися медіа-примірником; якби бібліотека від цього відмовилася, вона фактично дарувала би свій примірник користувачеві, що було б можливо лише тоді, коли б вона мала необмежені бюджетні ресурси – це, як відомо, публічним бібліотекам не випадає.

Другою причиною на користь МЦП є той факт, що без захисту від копіювання жодне видавництво не надасть свій продукт публічній бібліотеці. У цифровому просторі продукт, на відміну від фізичного, придатний до копіювання без втрати якості. Однієї єдиної ліцензії на один медіапримірник теоретично й практично вистачило б для покриття потреби у цьому найменуванні в усій Німеччині. Це, можливо, з одного боку, бажано, але водночас і грубий недогляд: виробники продукції, автори і видавництва мають правомірні інтереси у фінансовому заохоченні і захисті своїх прав – без цього не буде зобов'язань провайдера продукції у цифровому просторі. Як завжди, єдина розроблена «Content-Flatrate» («контентна ставка», плата за розповсюдження файлів. – К. М.) могла би бути альтернативою, причому, звісно, варто було би з'ясувати, як розповсюдження відзначилося на авторах.

Отож, МЦП за даних обставин є передумовою того, що публічні бібліотеки пропонують і надають цифрові медіа у користування клієнтам. Відтак ціна, що в просторі інформаційної свободи сплачується через впровадження МЦП, є більш ніж помірною з огляду на широку доступність продукції для громадян і клієнтів бібліотеки завдяки такій послугі, як онлайн абонемент.

Д-р Ганнелоре Вогт,

керівник міської книгарні м. Вюрцбурга

На мою думку, системи МЦП не обмежують інформаційну свободу – примірники медіа не підпадають ні під зміни, ні під цензуру. МЦП та інформаційна свобода, власне, не дуже пов'язані між собою. МЦП першочергово захищає авторські права. Визнаю, це ускладнює користування: так, наприклад, передача аудіокниг на MP3-програвачі відбувається тільки шляхом «дублювання» у програвачі Windows-Media, а не всі MP3-програвачі сумісні із МЦП... Тому потужні музичні бренди відмовилися від оснащення своїх файлів для платного скачування МЦП.

Значною відмінністю від комерційних провайдерів, які повністю відмовляються від МЦП, є той факт, що бібліотеки позичають медіа. Щоправда, для абонементу МЦП є обов'язковим, наприклад, для то-

го, щоб зробити дієвим строк користування. Передусім: без МЦП видавництво на надасть жодної сторінки на абонемент! Комерційні провайдери не мають піклуватися про те, чи медіа повертаються. Але навіть вони цілковито від захисту не відмовляються – так, здебільшого, встановлюються цифрові водяні знаки, завдяки яким можна перевірити, де відбулося зловживання.

Проф., д-р Стефан Бюттнер,

Потсдамська вища школа

Наукова робота значною мірою ґрунтується на вільному і справедливому доступі до знань. Дотепер, тобто в традиційному друкованому просторі, це здійснювалося через так звані бар'єри авторського права – англійською це звучить більш вдало – «*fair use*». Ці положення виявилися дієвими і сторіччями сприймалися основними гравцями.

З приводу МЦП вже кілька років точаться контроверсійні дискусії.

Сучасні процеси демонструють тривожні тенденції. Ось два приклади:

1. З новими положеннями в авторському праві, особливо другого кошика, в дію вступило наукове законодавство, від якого виграли виключно провайдери / експерти. Дехто навіть говорить про «кошик науки». Реальна віддаленість законодавця доводить, що нині бібліотеки розпочинають (мають розпочати) вільні перемовини із видавництвами.

2. Деякі публічні бібліотеки почали у 2007 році впроваджувати «бібліотеку 24/7» – тобто бібліотеку, що відчинена 24 години 7 днів на тиждень. Це дуже схвальна ініціатива, аби тільки концепція була правильною. За цим стоїть концепція «онлайн абонементу» – це справжнісінький концепт МЦП. Він в анахронічний спосіб відтворює у цифрових медіа якості друкованих і, таким чином, виключає не-користувачів Windows. Це не свідчить про толерантність і не має нічого спільного із безперешкодним доступом до інформації.

У музичній сфері МЦП так само застосовують: нині ці концепції крок за кроком позичаються у ринку. Якщо видавничча галузь і надалі ставитиме на концепти МЦП і принципово не віритиме клієнтам, бібліотекам, науковцям, відкритий доступ стане важливим як ніколи.

Лінки до теми:

<http://www.stbib-koeln.de/index1.htm> – Кельнська міська бібліотека (нім., англ.)

<http://www.bibliothek-digital.net/> – онлайн-абонемент – цифрова бібліотека (нім.)

<http://www.divibib.com/> – ТОВ «DiViBib» (нім.)

<http://www.wuerzburg.de/de/kultur-bildung/stadt-buecherei/index.html> – Міська книгарня м. Вюрцбурга (нім.)

<http://iw.fh-potsdam.de/fb5buettner.html> – Проф. докт. Стефан Бюттнер (нім.)